

ZAKON O OBALNOJ STRAŽI I PROGON STRANOG BRODA S CARINSKOGA MOTRIŠTA

Coastguard Law and Persecution of Foreign Vessel from Custom Standpoint

Željko Dominis, dipl. ing. pomorskog prometa

zeljko.dominis@du.t-com.hr

UDK 341.225:347.791 > (497.5)

Sažetak

Talijanski parlament izglasovao je Zakon o zaštitno-ekološkoj zoni u Jadranskomu moru, koji obuhvaća područje od vanjskih granica talijanskoga teritorijalnog mora do crte sredine, i bit će pod talijanskom jurisdikcijom pa će tu za strane državljane i strane brodove vrijediti talijanska legislativa i zakoni Europske unije, te međunarodni sporazumi za sprječavanje onečišćenja mora, za zaštitu morskih organizama, biološke raznovrsnosti i arheološkog blaga na morskom dnu, osim propisa koji se odnose na ribolovnu djelatnost.

Zaštićeni ekološko-ribolovni pojas Republike Hrvatske obuhvaća morski prostor od vanjske granice teritorijalnog mora u smjeru pučine do crte razgraničenja epikontinentalnog pojasa uspostavljene Sporazumom između bivše SFRJ i Republike Italije o razgraničenju epikontinentalnog pojasa iz 1968. godine. Međutim, Hrvatski sabor odgodio je primjenu pravnog režima u tom pojasu za članice Europske unije i odredio da će se od 1. siječnja 2008. za ribarske i druge brodove Europske zajednice primjenjivati ribolovni i ekološki propisi Republike Hrvatske u tom pojasu.

Posljedica proglašenja Zaštićenoga ekološko-ribolovnog pojasa Republike Hrvatske i talijanskoga zaštićenog ekološkog pojasa ogleda se, u prvom redu, u potpunom nestanku otvorenog mora kao instituta međunarodnog prava u Jadranu, jer se oba pojasa protežu od vanjskih granica teritorijalnog mora obiju država u smjeru pučine do crte sredine.

Kako je Hrvatski sabor u listopadu 2007. godine zakonom uspostavio Obalnu stražu Republike Hrvatske, koje brodovi i zrakoplovi mogu samostalno ili u suradnji s drugim ovlaštenim tijelima poduzimati progon plovnog objekta zatečenoga u kršenju propisa Republike Hrvatske ili općeprihvaćenih međunarodnih propisa i standarda, autor je u članku dao odgovor na pitanje može li se progon stranog broda započeti u hrvatskomu teritorijalnom moru, obuhvativši zaštićeni ekološko-ribolovni pojas Republike Hrvatske, nastaviti i u talijanskomu zaštićenom ekološkom pojasu s obzirom na to da u tom području za strane državljane i strane brodove vrijede talijanski i zakoni Europske unije te međunarodni sporazumi koji se odnose na zaštitu i ekologiju mora i morskog dna s posebnim osvrtom na ovlasti carinskih tijela u zaštićenomu ekološko-ribolovnom pojasu Republike Hrvatske i progon stranoga broda s carinskoga motrišta.

Ključne riječi: obalna straža, progon broda, zaštićeni ekološko-ribolovni, gospodarski, vanjski i epikontinentalni pojas, otvoreno i teritorijalno more, unutarnje morske vode, granična crta, carinsko područje i neškodljiv prolazak.

Summary

Italian Parliament enacted The Law on Protected Ecologic Zone in the Adriatic Sea which comprises the area from the outer boundaries of Italian territorial sea up to the medium line, and which will be under Italian jurisdiction. Both Italian as well as European Union laws will be applied for foreign citizens and foreign vessels in this area. The international agreements for preventing sea pollution, for protection of marine life, biological diversity and archeological heritage on sea bed will be applied too. The regulations regarding fishing activities will be excluded.

Protected ecologic-fishing zone of The Republic of Croatia comprises sea area from the outer boundaries of the territorial sea in the direction of the open sea, up to the line of delimitation of continental shelf set by means of The Agreement between former SFR of Yugoslavia and The Republic of Italy on the delimitation of continental shelf from 1968. In the meantime, Croatian Parliament postponed the application of the legal regime of this area for the States, Members of The European Union, which should start with the deadline of January 1 st 2008. From this date onwards, fishing and other vessels of The European Union will apply fishing and ecological regulations of the Republic of Croatia in this area.

The consequence of the enactment of the protected ecologic and fishing zone of the Republic of Croatia and Italian protected ecologic zone is reflected in the complete disappearance of the institute of the open sea as an institute of the international law in the Adriatic, since both areas stretch from the outer boundaries of the territorial sea of both States in the direction of the open sea up to the medium line.

In October 2007. Croatian Parliament enacted by the law, Coastguard of The Republic of Croatia, whose vessels and airplanes might independently or with the assistance of other authorized bodies take the persecution of the floating object captured in the violation of the regulations of The Republic of Croatia or generally accepted international regulations and standards. Accordingly, the author of the article answered to the question whether the persecution of a foreign vessel which started in the Croatian territorial sea, except in the protected ecologic and fishing area of the Republic of Croatia will continue, even in Italian protected ecologic area, taking into consideration the fact, that in this area for foreign citizens and foreign vessels both Italian and European Union laws will be valid, as well as international agreements referring to the protection and ecology of sea and sea bed with special reference to the jurisdiction of custom bodies in protected ecologic – fishing area of the Republic of Croatia, as well as the persecution of a foreign vessel from custom standpoint.

Key words: coastguard, persecution of vessel, protected ecological-fishing, economic, outer and continental shelf, open and territorial sea, inner sea waters, boundary line, custom area, harmless pass.

UVOD / Introduction

Hrvatski sabor donio je 3. listopada 2007. Zakon o Obalnoj straži (NN, br. 109/07.), koja bi trebala, kao sastavni dio Hrvatske ratne mornarice (dalje u tekstu: HRM), štiti suverena prava i provoditi jurisdikciju Hrvatske u Zaštićenom ekološko-ribolovnom pojasu i (dalje u tekstu: ZERP)¹,

¹ Hrvatska nije proglasila isključivi gospodarski pojas u Jadranskom moru iako je uporište za njegovo proglašenje postojalo u odredbama tadašnjeg Pomorskog zakonika (NN, br. 17/94., 74/94. i 43/96.), već je 3. listopada 2003. uspostavljeno Zaštićeno ekološko-ribolovno područje Republike Hrvatske (ZERP) s odgodom primjene od godinu dana. Pri tome je Republika Hrvatske zadržala pravo da po potrebi proglasi i ostale sadržaje iz Glave IV. Pomorskog zakonika, a u skladu s Dijelom V. Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora iz 1982. g. (NN – Međunarodni ugovori, br. 11/95.). ZERP Republike Hrvatske obuhvaća morski prostor od vanjske granice teritorijalnog mora u smjeru pučine do njegove vanjske granice dopuštene općim međunarodnim pravom. Vanjske granice ZERP-a Republike Hrvatske utvrdit će se međunarodnim ugovorima o razgraničenju s državama kojima obale leže sučelice ili bočno u odnosu prema hrvatskoj obali. Do sklapanja međunarodnih ugovora o razgraničenju, vanjska granica ZERP-a Republike Hrvatske privremeno će slijediti crtu razgraničenja epikontinentalnog pojasa uspostavljenu Sporazumom između SFRJ i Republike Italije o razgraničenju epikontinentalnog pojasa iz 1968. godine, a za bočno razgraničenje crtu koja slijedi smjer i nastavlja se na privremenu crtu razgraničenja teritorijalnog mora kako je to utvrđeno Protokolom o privremenom režimu uz južnu granicu između Republike

epikontinentalnom pojasu te na otvorenomu moru.

Zakon određuje da zapovjednik Obalne straže bude časnik HRM-a kojega imenuje i razrješava Predsjednik države na prijedlog Vlade Republike Hrvatske.

Radi zaštite suverenosti i jurisdikcije Hrvatske na moru, pripadnici Obalne straže mogu nadzirati plovila, a ako bi ona bila zatečena u kršenju hrvatskih ili međunarodnih propisa i ne bi se zaustavila na poziv Obalne straže, njezini brodovi i zrakoplovi mogli bi ih progoniti, pa i upotrijebiti vatreno oružje, pri čemu su dužni čuvati živote posade progonojenoga plovila.

Hrvatske i Srbije i Crne Gore iz 2001. godine. Odlukom o dopuni odluke o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru (NN, br. 77/04.), primjena pravnog režima ZERP-a Republike Hrvatske za zemlje članice Europske unije trebala je započeti nakon sklapanja Ugovora o partnerstvu u ribarstvu između Europske zajednice i Republike Hrvatske, međutim novom Odlukom o dopuni Odluke o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru (NN, br. 138/06.) određeno je da će za države članice Europske unije primjena pravnog režima ZERP-a započeti najkasnije s 1. siječnja 2008., otkad će se za ribarske i druge brodove Europske zajednice primjenjivati ribolovni i ekološki propisi Republike Hrvatske.

Italija je u svibnju 2004. proglasila svoj arheološki pojas širok 12 Nm izvan teritorijalnog mora, a talijanski je parlament 31. siječnja 2006. prihvatio Zakon o zaštitno-ekološkoj zoni u Jadranskomu moru. Granice te zone poklapaju se s granicama epikontinentalnog pojasa, jer, kako stoji u navedenom Zakonu, zona obuhvaća područje od vanjskih granica talijanskoga teritorijalnog mora do crte sredine, to jest do crte koja će biti određena sporazumima sa susjednim državama, Hrvatskom i Slovenijom. Time se talijanska jurisdikcija proširila na područje dotad otvorenoga mora, u kojemu će za strane državljane i strane brodove vrijediti zakoni Italije i Europske unije te međunarodni sporazumi za sprječavanje onečišćenja mora, za zaštitu morskih organizama, biološke raznovrsnosti i arheološkog blaga na morskom dnu. Međutim, kako stoji u zadnjem članku toga zakona, on se ne odnosi na ribolovnu djelatnost.

Nakon što je Hrvatska na Jadranu proglasila ZERP, i susjedna je Slovenija donijela Zakon o proglašenju zaštićene ekološke zone i epikontinentalnog pojasa („Zakon o razglasitvi zaštitne ekološke cone in epikontinentalnem pasu Republike Slovenije“ - „Uradni list RS“, br. 93/05.). Taj slovenski ekološki pojas dijelom se preklapa s našim ZERP-om. Prema autorovu mišljenju Slovenija svojim teritorijalnim vodama ne izlazi na otvoreno more, tako da prema međunarodnom pravu nema svoj epikontinentalni pojas, pa sukladno tomu nema ni pravo na gospodarski ili bilo koji drugi pojas.

Posljedica talijanskog proglašenja zaštićenoga ekološkog pojasa ogleda se, u prvom redu, u činjenici potpunog nestanka otvorenog mora kao instituta međunarodnog prava u Jadranu jer se od granice našeg ZERP-a, to jest od crte sredine, više ne proteže prostor otvorenog mora, nego talijanski ekološki pojas. Zbog te činjenice postavlja se pitanje može li se progon stranog broda započeti u hrvatskom teritorijalnom moru, nastaviti u talijanskomu zaštićenom ekološkom pojasu, koji počinje od crte sredine na Jadranskomu moru, to jest od granice hrvatskog ZERP-a.

Progon stranog plovnog objekta može se poduzeti samo zbog povrede carinskih, fiskalnih, useljeničkih i iseljeničkih te zdravstvenih propisa obalne države. Kršenje tih propisa mora biti počinjeno na kopnenom području, u unutarnjim morskim vodama, arhipelaškim vodama² ili teritorijalnom moru obalne države.

² Pod pojmom *arhipelag* razumijeva se skupina otoka, uključujući njihove dijelove, vode koje ih spajaju i druga prirodna obilježja, koji su tako tijesno međusobno povezani da stvarno tvore geografsku, gospodarsku i političku cjelinu ili su povijesno smatrani takvima. Sukladno odredbama članaka 46. i 47. Konvencije *arhipelaška država* označava državu koja se u cijelosti sastoji od jednoga ili više arhipelaga, a može obuhvaćati i druge otoke. Arhipelaška država može povući ravne arhipelaške polazne crte spajajući krajnje točke najudaljenijih otoka i nadvodnih grebena u arhipelagu pod uvjetom da su tim crtama obuhvaćeni glavni otoci i područje u kojemu je omjer površine vode i kopna, uključujući atole, između jedan prema jedan i devet prema jedan. Dužina tih polaznih crta ne smije biti veća od 100 Nm osim što do tri posto ukupnog broja polaznih crta koje opasuju svaki arhipelag može prijeći tu dužinu, do najviše od 125 Nm. Polazne se crte ne smiju povlačiti tako da se znatno udalje od općeg oblika arhipelaga. Arhipelaška država ne može primijeniti metodu takvih polaznih crta tako da time odvoji teritorijalno more druge države od otvorenog mora ili isključivoga gospodarskog pojasa.

Dakle, primjerice, u gospodarskom se može pojasu započeti progon stranoga plovnog objekta zbog kaznenog i/ili prekršajnog djela koje je taj plovidni objekt počinio u teritorijalnom moru dotične obalne države.

OVLAŠTENOSTI CARINSKIH TIJELA PREMA CARINSKOM ZAKONU I ZAKONU O CARINSKOJ SLUŽBI / *Domain of Custom Bodies According to Custom Law and Law on Custom Service*

Carinskim zakonom (NN, br. 78/99., 94/99., 117/99.-ispravak, 73/00., 92/01., 47/03., 140/05. i 138/06.) i propisima donesenima na temelju njega uređena su prava i obveze osoba te ovlasti Carinske uprave Republike Hrvatske u svezi s robom u putničkome i robnome prometu između carinskoga područja Republike Hrvatske i stranih carinskih područja. To se odnosi na cijelo carinsko područje Republike Hrvatske, koje je istovjetno s njezinim teritorijem i graničnom crtom. Iznimno, Carinski se zakon primjenjuje i izvan teritorija Republike Hrvatske, ali samo na postrojenja i uređaje nad epikontinentalnim pojasom Republike Hrvatske sukladno posebnim propisima iz područja pomorstva.

Člankom 50. Carinskog zakona propisano je da je osoba koja je unijela robu u hrvatsko carinsko područje obvezna tu robu bez odgode prevesti putem i na način koji odredi carinarnica do naznačene carinarnice ili kojega drugog mjesta koje naznači i odobri carinarnica, to jest u slobodnu zonu ako se roba u slobodnu zonu unosi izravno pomorskim, zračnim putem ili kopnenim putem, bez prolaska kroz druge dijelove hrvatskoga carinskoga područja, ako je slobodna zona smještena na kopnenoj granici Republike Hrvatske i treće zemlje. Međutim, te odredbe ne primjenjuju se na robu na plovilima koji prolaze hrvatskim teritorijalnim morem, a kojima određeno mjesto nije luka u Republici Hrvatskoj.

Člankom 20. Pomorskog zakonika (NN, br. 181/04. i 76/07.) propisano je da svi strani plovidni objekti imaju pravo neškodljivog prolaska teritorijalnim morem Republike Hrvatske s tim da to strani plovidni objekt mora obaviti najkraćim uobičajenim putem, bez prekida i odgode. Pojam „neškodljivi prolazak“ uključuje plovidbu plovnog objekta teritorijalnim morem Republike Hrvatske bez uplovljavanja u neku njezinu luku otvorenu za međunarodni promet, ili plovidbu radi uplovljavanja u takvu luku, ili u luku u kojoj je brodogradilište gdje će plovidni objekt biti popravljen, ili radi isplovljenja iz nje u gospodarski pojas, uz uvjet da se ne narušava mir, red ili sigurnost Republike Hrvatske. Zaustavljanje i sidrenje stranoga plovnog objekta koji se koristi pravom neškodljivog prolaska dopušteno je samo ako je uzrokovano događajima koje nalaže redovita

plovidba, viša sila ili nevolja na moru, ili radi pružanja pomoći ljudima, plovnim objektima ili zrakoplovima u opasnosti ili u nevolji.

Člankom 14. Zakona o carinskoj službi (NN, br. 67/01.) propisana su ovlaštenja carinskih službenika, koji imaju visoku, višu i srednju stručnu spremu te položen državni stručni ispit.

Nakon početka primjene ZERP-a još u listopadu 2004. započela je s radom i djelovanjem Koordinacija za zaštitu i nadzor Jadrana, koju je osnovala Vlada Republike Hrvatske, kao prethodnica Obalne straže, i ona se pri nadzoru predstavljala s „Hrvatska pomorska kontrola“ (*Croatian Maritime Control*), pri čemu su na brodovima i brodicama lučkih kapetanija i ispostava uz djelatnike Ministarstva mora, turizma, prometa i razvitka nadzor ZERP-a obavljali i predstavnici pomorske policije i carine.³

Međutim, sukladno navedenim zakonskim odredbama, ovlasti carinskih službenika ograničene su samo na hrvatski teritorij ograničen carinskom crtom istovjetnom graničnoj crti Republike Hrvatske. Proglašenjem ZERP-a to područje Jadranskog mora nije postalo dio hrvatskoga državnog teritorija, pa samim tim ni hrvatskoga carinskog područja, pa carinska tijela Republike Hrvatske, prema postojećim zakonima i drugim propisima, nisu ovlaštena za bilo kakvu kontrolu plovila ili drugih plovnih objekata, dakle ni za bilo kakve aktivnosti u ZERP-u, osim postrojenja i uređaja nad hrvatskim epikontinentalnim pojasom (koji se preklapa s područjem ZERP-a) sukladno posebnim propisima iz područja pomorstva.

OVLAŠTENOSTI PREMA ZAKONU O OBALNOJ STRAŽI / *Domain According to Coastguard Law*

Donošenjem Zakona o Obalnoj straži omogućuje se njezino ustrojavanje u okviru HRM-a, čime Hrvatska dobiva odgovarajući subjekt koji će moći učinkovito nadzirati i štiti hrvatske nacionalne interese u ZERP-u i pružati potporu svim drugim tijelima za nadzor i zaštitu prava i interesa u teritorijalnom moru i unutarnjim morskim vodama. Na taj način HRM dobiva novu ulogu u kojoj svoje resurse stavlja u službu kompletnog društva, kao što to rade i ratne mornarice mnogih drugih država.

Osim toga, donošenjem Zakona o Obalnoj straži stvara se zakonodavni okvir za učinkovit nadzor i provedbu hrvatskoga suvereniteta, suverenih prava i jurisdikcije u različitim režimima mora. Obalna straža ustrojena u okviru Hrvatske ratne mornarice bit će u mogućnosti kvalitetno zaštititi hrvatski dio Jadrana i nacionalne interese na moru koordinacijom svih ljudskih i materijalno-tehničkih sredstava (prvenstveno plovnih objekata i prikladnih

zrakoplova), satelitskim i radarskim nadzorom te suradnjom s jadranskim i ostalim zainteresiranim sredozemnim državama i međunarodnim organizacijama.

Radi zaštite suverenosti, suverenih prava i jurisdikcije Republike Hrvatske na moru, u skladu s međunarodnim pravom i hrvatskim propisima, Obalna straža ima pravo nadzora plovila prema posebnim ovlastima koje utvrđuju mjerodavna ministarstva, a to može obuhvaćati nadzor: dokumentacije plovila, njegova tereta, opreme, ribarskog ulova, ribarskog alata i osoba koje se nalaze na njemu, osim stranoga ratnog i stranog javnog broda. Zapovjednik nadziranog plovila dužan je pružiti pomoć u provedbi nadzora u provjere.

Sukladno Zakonu o Obalnoj straži i u skladu s međunarodnim pravom i hrvatskim propisima, Obalna straža u suradnji i/li na zahtjev ovlaštenih tijela Republike Hrvatske:

- u ZERP-u obavlja nadzor i zaštitu morskog ribarstva, morskog okoliša, prirode i kulturne baštine,
- u epikontinentalnom pojasu u suradnji s mjerodavnim tijelima nadzire gradnju, rad i uporabu umjetnih otoka, uređaja i naprava na moru i u podmorju,
- u unutarnjim morskim vodama i teritorijalnom moru pruža potporu ovlaštenima za nadzor morskog ribarstva u skladu s međunarodnim pravom i propisima Republike Hrvatske o morskome ribarstvu, pruža potporu zaduženima za nadzor i zaštitu morskog okoliša, prirode i kulturne baštine, kontrolira i nadzire ugroženost biološke i krajobrazne raznolikosti u zaštićenom području i izvan njega te opasnosti od onečišćenja mora,
- nadzire znanstvena i tehnološka istraživanja, ispitivanja, fotografiranja i mjerenja mora i podmorja,
- nadzire arheološka istraživanja,
- kontrolira i nadzire zaštitu, iskorištavanje i očuvanje živoga i neživog prirodnog bogatstva u moru i podmorju.

Zakonom o Obalnoj straži ustrojena je Središnja koordinacija za nadzor i zaštitu prava i interesa Republike Hrvatske na moru (u daljnjem tekstu: Središnja koordinacija), koju čine imenovani predstavnici:

- ministarstva ovlaštenoga za obranu,
- ministarstva ovlaštenoga za pomorstvo,
- ministarstva ovlaštenoga za unutarnje poslove,
- ministarstva ovlaštenoga za morsko ribarstvo,
- ministarstva ovlaštenoga za zaštitu okoliša,
- ministarstva ovlaštenoga za gospodarstvo,
- ministarstva ovlaštenoga za financije,
- ministarstva ovlaštenoga za vanjske poslove,
- ministarstva ovlaštenoga za kulturu,
- ministarstva ovlaštenoga za pravosuđe, te

³ Izvor: <http://www.mmtpr.hr/default.asp?id=505>

- ravnatelj Državne uprave za zaštitu i spašavanje,
- glavni inspektor Državnog inspektorata,
- ravnatelj policije,
- načelnik Glavnog stožera Oružanih snaga,
- zapovjednik Hrvatske ratne mornarice i
- zapovjednik Obalne straže.

Predstavnike ministarstava u Središnjoj koordinaciji imenuje Vlada Republike Hrvatske iz redova državnih dužnosnika ili rukovodećih državnih službenika, a njome predsjedaju naizmjenično na rok od godinu dana predstavnik ministarstva zaduženoga za obranu, predstavnik ministarstva za pomorstvo i predstavnik ministarstva za unutarnje poslove.

Središnja koordinacija prati i raščlanjuje stanje sigurnosti i zaštite morskog prostora pod jurisdikcijom Republike Hrvatske, daje smjernice za izradbu planova nadzora i zaštite, podnosi godišnje izvješće Vladi o provedbi utvrđene politike, planova i propisa u svezi s nadzorom i zaštitom prava i interesa na moru te predlaže mjere za unapređenje stanja sigurnosti i zaštite morskog prostora pod jurisdikcijom Republike Hrvatske.

INSTITUT OTVORENOGA MORA / *Open Sea Institute*

Odredbama Konvencije o otvorenomu moru pod „otvorenim morem“ razumijevaju se svi oni dijelovi koji ne pripadaju teritorijalnom moru ili unutarnjim morskim vodama neke države. Budući da je otvoreno more slobodno za sve nacije, nijedna država nema pravo zahtijevati da podvrgne bilo koji dio otvorenoga mora svojoj suverenosti.⁴ Sloboda otvorenoga mora ostvaruje se pod uvjetima koje određuju članci Konvencije i druga pravila međunarodnog prava.

Klasična teorija poznaje četiri slobode otvorenoga mora: slobodu plovidbe, slobodu ribolova, slobodu polaganja podmorskih kabela i cjevovoda i slobodu prelijetanja. Sve države imaju pravo na te slobode, ali i druge slobode priznate općim načelima međunarodnog prava, vodeći razumno računa o interesima drugih država.

Države bez morske obale uživaju slobodu mora jednako kao i obalne, i trebaju imati slobodan pristup k moru.

Sve države, obalne i neobalne, imaju pravo na otvorenomu moru ploviti brodovima pod svojom zastavom.

⁴ Razlika između suverenosti i suverenih prava vidi se u tome što na području svoje suverenosti na moru - teritorijalnog mora, obalna država nije dužna trpjeti nikakva ograničenja svoje vrhovne vlasti, osim vrlo strogo definiranih iznimaka od kojih je najpoznatiji institut neškodljivog prolaska. Za razliku od toga, u gospodarskom pojasu država je ovlaštena za samo određena suverena prava, i to u opsegu i na način na koji to propisuje Konvencija. Jurisdikcija znači zbir ovlaštenja obalne države, a u užem smislu ovlaštenje države da njezini organi uređuju u određenoj stvari, npr. kazne počinitelja nekoga inkriminiranog djela.

GOSPODARSKI POJAS⁵ I ZERP / *Economic Zone and Protected Ecological-fishery Zone*

Kako se najveći dio morskih živih bogatstava nalazi u području do 200 Nm od obale i kako se u tom dijelu obavlja daleko najveći dio ribolova, mnoge obalne države, ovisne o ribolovu, bile su pogođene činjenicom da strani brodovi ribare pred njihovim obalama, odmah izvan nekoliko milja širokoga teritorijalnog mora. Zbog sve naprednije tehnike lova i sveukupnog porasta stanovništva, obalne su države počele proglašavati ribolovne zone, a južnoameričke države i teritorijalno more širine 200 Nm, što je dovelo do mnogih nesuglasica.

Početkom 70-ih godina pojavila ideja o uvođenju gospodarskoga pojasa, i ona je prihvaćena na Trećoj konferenciji o pravu mora, te je institut gospodarskoga pojasa razrađen u okviru Konvencije.

Gospodarski pojas počinje na mjestu gdje prema otvorenomu moru završava teritorijalno more i proteže se maksimalno 200 Nm od polaznih crta za mjerenje širine teritorijalnoga mora.⁶

U gospodarskom pojasu obalna država nema suverenitet (on završava gdje završava i teritorijalno more), već uživa suverena prava radi istraživanja i iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja živim i neživim prirodnim bogatstvima voda nad morskim dnom i onih morskog dna i morskog podzemlja, te drugih djelatnosti ekonomskog iskorištavanja, kao što je proizvodnja energije iskorištavanjem vode, struja i vjetrova. Zatim, u gospodarskom pojasu obalna država ima jurisdikciju za podizanje i upotrebu umjetnih otoka, uređaja i naprava, za znanstveno istraživanje mora, za zaštitu i očuvanje morskog okoliša te druga prava po Konvenciji.

Obalna država pri reguliranju ulova živih morskih bogatstava treba uzimati u obzir prava neobalnih i država u nepovoljnom geografskom položaju unutar svoje regije.

⁵ Kao relativno mlad institut međunarodnog prava, gospodarski pojas još nema ni potpuno jasan termin pod kojim se pojavljuje u pravnim i znanstvenim dokumentima: uz pojam *gospodarski pojas* pojavljuje se i *isključiva ekonomska zona*. Uobičajeni izrazi su tako: eng. *exclusive economic zone*, franc. *zone économique exclusive*, španj. *zona económica exclusiva*. U našem jeziku *gospodarski pojas* još se naziva i *gospodarska zona*, *isključiva privredna zona* i *isključiva ekonomska zona*. Jedan od autora prijevoda Konvencije na hrvatski jezik, akademik Davorin Rudolf o tome piše: „U prijevodu konvencije UN o pravu mora uporabljen je termin *gospodarska zona*. Bolje je i za latinsku riječ *zona* uporabiti našu *pojas*, pogotovo jer se naziv *zona* udomaćio za dno i podzemlje izvan granica nacionalne jurisdikcije.“ Teškoće u odabiru pogodnog termina ilustriraju i dosad uporabljeni termini za gospodarski pojas u engleskome jeziku: *patrimonial sea*, *economic zone*, *exclusive economic zone*, *epicontinental sea*, *marginal sea*, *zones of special jurisdiction*, *fishery zone*, *zones for the purpose of fishing or conservation etc.*

⁶ Širina isključivoga gospodarskoga pojasa ne smije se protezati izvan 200 Nm od polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnoga mora. Kako gospodarski pojas započinje na vanjskoj crti teritorijalnog mora, dakle gdje teritorijalno more prestaje, i može se maksimalno protezati do 200 Nm od polaznih crta za mjerenje širine teritorijalnog mora, njegova efektivna širina ovisi o širini teritorijalnog mora određene države. Konkretno: ako je teritorijalno more široko 3 Nm, gospodarski pojas može biti maksimalno širok 197 Nm, a ako je teritorijalno more široko 12 Nm, gospodarski će pojas biti širok maksimalno 188 Nm.

Gospodarski pojas ne dira klasične slobode otvorenoga mora: slobodu plovidbe, preleta i polaganja podmorskih kabela i cjevovoda, iako neke od tih sloboda mogu biti modificirane radi suverenih prava obalne države.

Gospodarski pojas, sukladno odredbama Konvencije, opisan je, dakle, kao područje izvan teritorijalnog mora i uz njega, na dijelu područja prethodnoga otvorenoga mora sa specifičnim pravnim režimom. Gospodarski pojas nije dio državnog područja, a nije ni dio otvorenog mora, već negdje na sredini između tih režima – *genus tertii*. Bitna odrednica gospodarskoga pojasa je u tomu da je on po svojem pravnom statusu *sui generis* - morski pojas u kojemu obalna država ima isključivu ovlaštenost (prava i obveze), ali u točno određenim oblastima, jer i ostale države imaju određena prava i obveze sukladno odredbama Konvencije.

Proglašenjem ZERP-a do epikontinentalne granice između Hrvatske i Italije na sredini Jadrana, Hrvatska je stekla određena suverena prava pretežno gospodarske naravi. Naime, time je stekla sva prava kao i da je proglasila i gospodarski pojas, osim što neće moći graditi umjetne otoke i koristiti se energijom valova, vjetrova i morskih struja.

Kako teritorijalno more Republike Hrvatske obuhvaća površinu od 34 tisuće četvornih kilometara, ZERP je donio Hrvatskoj dodatnu 21 tisuću četvornih kilometara mora, pa je proglašenje ovog pojasa u Jadranu nedvojbeno bilo u skladu s hrvatskim nacionalnim interesima.

Pritom to područje Jadranskog mora nije postalo dio hrvatskoga državnog teritorija, pa samim tim ni carinskog područja Republike Hrvatske.

EPIKONTINENTALNI POJAS / *Continental Shelf*

Svaka obalna država, osim onih koje se nalaze u nepovoljnom zemljopisnom položaju bez izlaza na otvoreno more (primjerice susjedna Slovenija te Bosna i Hercegovina), ima svoj epikontinentalni pojas *ipso facto*, dok gospodarski pojas treba proglasiti bilo zakonom, bilo jednostranim pravnim aktom, pri čemu nastaju međunarodnopravne posljedice, ili ga utvrditi međunarodnim ugovorom.

Sukladno odredbama članka 76. Konvencije epikontinentalni pojas ne može prelaziti širinu od 350 Nm od polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora, ili 100 Nm računajući od izobate od 2.500 m.

Iako prema odredbama članka 74. točke 4. Konvencije i međunarodnopravnoj pomorskoj praksi, Republika Hrvatska ima neotuđivo pravo proglasiti gospodarski pojas do vanjske granice svoga epikontinentskog pojasa, to jest po granicama već utvrđenima u Pomorskom

zakoniku⁷, ona još nije proglasila gospodarski pojas.

Granice epikontinentalnih pojasa Republike Hrvatske i Republike Italije utvrđene su, sukladno odredbama o sukcesiji, sporazumom o razgraničenju epikontinentalnog pojasa potpisanim u Rimu 8. siječnja 1970. između vlada Italije i bivše SFRJ. Odredbama članka 74. točka 4. Konvencije propisuje se da se, kad između zainteresiranih država postoji sporazum koji je na snazi, razgraničenje isključive gospodarske zone između država čije se obale dodiruju ili su sučelice uređuje u skladu s odredbama tog sporazuma. Budući da između Hrvatske i Italije postoji sporazum koji je na snazi, nema pravnih prepreka da Republika Hrvatska proglasi svoj gospodarski pojas do vanjske granice svojega epikontinentalnog pojasa.

VANJSKI POJAS / *Outer Zone*

Prema odredbama članka 23. Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora, u pojasu mora koji se nalazi uz teritorijalno more, nazvanomu vanjski pojas, obalna država može obavljati nadzor potreban da bi:

- spriječila kršenje svojih carinskih, fiskalnih, useljeničkih ili zdravstvenih zakona i drugih propisa na svom području ili u svojem teritorijalnom moru,
- kaznila kršenje tih zakona i drugih propisa počinjeno na svojem području ili u svojem teritorijalnom moru.

Vanjski pojas ne može se prostirati više od 24 Nm od polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnoga mora.

PRAVO PROGONA / *The Right of Persecution*

Pravo progona, kao međunarodnopravni institut prava mora, nastao je da bi se zaštitila prava i interesi obalnih država. Naime, u prostorima u kojima obalne države imaju određena prava, strani su brodovi dužni poštovati propise što su ih donijele obalne države. Za kršenje tih propisa i pokušaj izbjegavanja odgovornosti bijegom iz tih morskih prostora na otvoreno more ili u teritorijalne vode drugih zemalja, praksa je ustanovila pravo progona.

Povijesni razvoj / *Historical Development*

Ne zna se točno kad je institut prava progona nastao jer se razvijao postupno s praksom i priznavanjem država, a zabilježen je u mnogim sudskim i arbitražnim odlukama u pojedinim spornim slučajevima.

Pravo progona je na Haškoj kodifikacijskoj konferenciji 1830. godine definitivno prihvaćeno, pa je ono postalo dio ⁷ Člankom 42. Pomorskog zakonika propisano je da epikontinentalni pojas Republike Hrvatske obuhvaća morsko dno i morsko podzemlje izvan vanjske granice teritorijalnoga mora Republike Hrvatske u smjeru pučine do granica epikontinentalnog pojasa sa susjednim državama te da su granice epikontinentalnog pojasa Republike Hrvatske i Republike Italije utvrđene sporazumom između Italije i bivše SFRJ iz 1968. godine.

instituta općega međunarodnog običajnog prava. U nastavku kodificiranog rada o pravu mora, u Ženevi je 1958. godine, pod okriljem Ujedinjenih naroda, sazvana konferencija radi kodifikacije dotadašnjega običajnog međunarodnog prava mora. Na njoj se, uz ostala pitanja, rješavalo i pitanje prava progona. Prihvaćena su pravila o pravu progona koja su se u biti temeljila na članku 11. Haškog nacrta iz 1930. godine, naravno proširenoga i prilagođenog suvremenim uvjetima. Na toj konferenciji donesena je i Ženevska konvencija o otvorenom moru (NN – Međunarodni ugovori, br. 12/94.), kojom je konačno ozakonjeno pravo progona.

Progon stranog broda mora započeti dok se on ili jedna od njegovih brodica nalaze u unutarnjim vodama, u arhipelaškim vodama, u teritorijalnom moru ili vanjskom pojasu države koja progoni, i može se nastaviti izvan teritorijalnog mora ili vanjskog pojasa (na otvorenom moru), i to samo pod uvjetom da nije bio prekinut. Pravo progona prestaje čim progonjeni brod uplovi u teritorijalno more vlastite države ili neke treće države. Sukladno tomu, dosad su ovlašteni brodovi i brodice Republike Hrvatske mogli progon stranog broda započeti u hrvatskim teritorijalnim vodama nastaviti na otvorenom moru sve do granice talijanskoga teritorijalnog mora.

Pravo progona u međunarodnom pravu / *The Right of Persecution in International Law*

Pravo progona regulirano je člankom 23. Ženevske konvencije o otvorenom moru.

Odredbama tog članka progon stranog broda može se poduzeti kad vlasti obalne države imaju ozbiljnih razloga smatrati da je taj brod prekršio ili povrijedio zakone i propise te države. Taj progon mora započeti dok se strani brod ili koja njegova brodica nalaze u unutarnjim morskim vodama, u teritorijalnom moru ili u vanjskom pojasu države koja progoni i može se nastaviti izvan teritorijalnog mora ili vanjskog pojasa samo pod uvjetom da nije bio prekinut. Nije potrebno da brod koji daje nalog za zaustavljanje također bude u teritorijalnom moru ili vanjskom pojasu u trenutku kad strani brod, koji plovi u teritorijalnom moru ili vanjskom pojasu, primi nalog za zaustavljanje. Ako se strani brod nalazi u vanjskom pojasu, progon se kako je on definiran u članku 24. Konvencije o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu, može poduzeti samo zbog kršenja prava za zaštitu kojega je taj pojas ustanovljen.

Pravo progona prestaje čim progonjeni brod uplovi u teritorijalno more vlastite države ili neke treće države.

Smatrat će se da je progon započeo samo ako se brod progonitelj prikladnim sredstvima kojima raspolaze uvjerio da se progonjeni brod ili jedna od njegovih brodica ili neko drugo plovilo koji rade zajedno i progonjeni im je brod matični, nalaze unutar granica teritorijalnog mora ili, ovisno o slučaju, u vanjskom pojasu. Progon se može započeti tek pošto je dan vidan ili zvučan znak za zaustavljanje iz

udaljenosti s koje ga strani brod može vidjeti ili čuti.

Pravo progona imaju samo ratni brodovi, vojni zrakoplovi ili drugi brodovi i zrakoplovi posebno ovlašteni za tu svrhu.

Navedene odredbe kad progon obavlja zrakoplov primjenjuju se *mutatis mutandis*. Pritom zrakoplov koji daje nalog za zaustavljanje mora sam aktivno progoniti brod sve dok neki brod ili drugi zrakoplov obalne države što ga prvi zrakoplov pozove, ne nastavi progon, ako taj prvi zrakoplov sam nije u stanju uhititi brod.⁸ Da bi se opravdalo uhićenje broda na otvorenom moru, nije dostatno da ga zrakoplov samo otkrije u izvršenju povrede ili kao sumnjivog za povredu, ako ga nije ujedno pozvao da stane i progonio - ili sam zrakoplov ili drugi zrakoplovi ili brodovi koji nastavljaju progon bez prekida.

Puštanje broda koji je uhićen na mjestu pod jurisdikcijom neke države i koji je praćen prema nekoj luci te države radi istrage pred ovlaštenim tijelima - ne može se zahtijevati samo zato što je brod u tijeku svakoga putovanja bio praćen kroz dio otvorenog mora, ako je to bilo potrebno zbog određenih okolnosti.

Ako je brod bio zaustavljen ili uhićen na otvorenom moru u okolnostima koje ne opravdavaju ostvarivanje prava progona, naknađuje mu se svaki gubitak ili šteta koje je pretrpio. Uhićenje na otvorenom moru mora se, bez odlaganja, notificirati državi zastave.

Iako je Konvencijom o otvorenom moru konačno kodificirano pravo progona, i unatoč tomu što su odredbe o pravu progona razmjerno opsežne i najpotpunije dotad, u razvitku ovog instituta treba naglasiti da se u navedenim odredbama o pravu progona epikontinentalni pojas uopće ne spominje, pa je pitanje njegove zaštite ostalo neriješeno.

Međutim, Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora iz 1982. prihvaća gotovo u cijelosti odredbe o pravu progona iz Ženevske konvencije o otvorenom moru s tim što u članku 111. stavku 1. proširuje mjesto početka progona i na arhipelaške vode,⁹ koje Ženevska konvencija i ne spominje. Također, Konvencija proširuje pravo progona i na gospodarski i epikontinentalni pojas.

Prema odredbama članka 111. stavka 2., pravo progona primjenjuje se *mutatis mutandis* u isključivomu gospodarskom pojasu ili na epikontinentalnom pojasu, uključujući sigurnosne zone oko uređaja na epikontinentalnom pojasu, zbog kršenja zakona i drugih propisa obalne države koji se primjenjuju u skladu s Konvencijom u isključivomu gospodarskom pojasu ili epikontinentalnom pojasu, uključujući spomenute sigurnosne zone.

⁸ Uhićenje je mjera kojom se zapovjedniku broda oduzima sloboda upravljanja brodom i plovidbom te mu se nemeće određen kurs i odredište, a može se, umjesto suspendiranog zapovjednika, postaviti i časnik ratnoga broda koji dalje upravlja plovilom.

⁹ Sukladno odredbama članaka 46. i 47. Konvencije *arhipelaška država* označava državu koja se u cijelosti sastoji od jednoga ili više arhipelaga, a može obuhvaćati i druge otoke.

Sukladno Konvenciji, progoniti se mogu samo trgovački brodovi, dok ratni i drugi državni (javni) brodovi i brodice koji ne služe u trgovačke svrhe, uživaju potpun imunitet od jurisdikcije bilo koje države na otvorenom moru, pa se pravo progona na njih ne primjenjuje.

Kako progon, kad se strani brod ne zaustavi nakon vidnog i/ili zvučnog poziva za zaustavljanje, može započeti samo dok se on nalazi u unutarnjim morskim vodama, teritorijalnom moru, gospodarskom ili epikontinentalnom pojasu obalne države, i kako se progon može nastaviti na otvorenom moru pod uvjetom da nije bio prekinut, potrebno je nešto više reći o institutima otvorenoga mora, gospodarskoga i epikontinentalnog pojasa te vanjskog pojasa.

Pravo progona u domaćem pravu / *The Right of Persecution in Domestic Law*

U hrvatskom pravu progon je reguliran odredbama Zakona o Obalnoj straži, Pomorskog zakonika, Zakona o policiji (NN, br. 129/00.) i Pravilnika o načinu policijskog postupanja (NN, br. 81/03.).

Zakon o obalnoj straži / *Coastguard Law*

Člankom 15. Zakona o Obalnoj straži propisano je da brodovi i zrakoplovi Obalne straže mogu samostalno, ili u suradnji s drugim ovlaštenim tijelima, poduzeti progon plovnog objekta zatečenoga u kršenju propisa Republike Hrvatske ili općeprihvaćenih međunarodnih propisa i standarda ako se on ne zaustavi na vidljivi ili zvučni poziv Obalne straže za zaustavljanje upućen s udaljenosti što omogućuje da se poziv vidi ili čuje. Tijekom progona, ako se u takvim okolnostima progonjeni plovni objekt ne zaustavi, Obalna straža ovlaštena je uporabiti i vatreno oružje, ispaljivanjem hica u zrak. Međutim, ako se plovni objekt ne zaustavi ni nakon upozoravajućih hitaca, vatreno je oružje dopušteno uporabiti i prema plovnom objektu, pri čemu su ovlaštene osobe Obalne straže dužne čuvati živote posade progonjenoga plovila. Uporaba vatrene oružja radi zaustavljanja i sprječavanja bijega plovnog objekta, mora biti i u skladu s načelima neophodnosti, izuzetnosti i razmjernosti, a intenzitet uporabljene sile mora biti razmjerni povrijeđenom interesu Republike Hrvatske.

Pomorski zakonik / *Maritime Code*

Odredbama članka 46. Pomorskog zakonika progon stranoga plovnog objekta poduzet će se ako se osnovano sumnja da je strani plovni objekt ili njegov pripadak¹⁰ povrijedio odredbe Zakonika, druge propise Republike Hrvatske ili općeprihvaćena pravila međunarodnoga prava. Takav progon može početi samo ako se sumnjivi plovni objekt, ili njegov pripadak,

nalazi u unutarnjim morskim vodama, u teritorijalnom moru, u gospodarskom pojasu ili nad epikontinentalnim pojasom Republike Hrvatske i ako se ne zaustavi nakon vidljivoga ili zvučnog poziva za zaustavljanje upućenoga s udaljenosti koja omogućuje da poziv vidi ili čuje.

Progon stranog plovnog objekta može se nastaviti u otvorenom moru, u gospodarskom pojasu ili u vanjskom pojasu strane države dok se ne prekine ili dok progonjeni brod ne uplovi u teritorijalno more svoje ili neke druge države. U gospodarskom pojasu ili nad epikontinentalnim pojasom progon stranoga plovnog objekta može započeti samo ako su povrijeđeni propisi koji se primjenjuju u tim pojasevima.

Progon mogu obavljati policijski, ratni brodovi, vojni zrakoplovi ili drugi brodovi i zrakoplovi za to ovlašteni.

Ako se progonjeni plovni objekt uhiti, predat će se tijelu mjerodavnom za provedbu postupka.

Navedene odredbe Pomorskog zakonika ne odnose se na strane ratne brodove i javne brodove, koji uživaju imunitet.

Zakon o policiji / *Law on Police*

Člankom 67. Zakona o policiji propisana je uporaba vatrene oružja u progonu plovnog objekta. Sukladno tim odredbama policijski službenik, u obavljanju policijskih poslova na moru i unutarnjim plovnim putovima, ovlašten je uporabiti vatreno oružje ako se progonjeni plovni objekt ne zaustavi nakon upućenoga vidljivog ili čujnog poziva na zaustavljanje s udaljenosti koja mu nesumnjivo omogućuje primanje poziva.

U tijeku progona posada progonjenoga plovnog objekta smije se upozoriti i zastrašiti ispaljivanjem hica u zrak, iznad plovnog objekta, a ako se plovni objekt ne zaustavi niti nakon upozoravajućih hitaca, vatreno oružje dopušteno je uporabiti i prema plovnom objektu.

Policijski službenik dužan je pri uporabi vatrene oružja čuvati živote posade progonjenoga plovnog objekta.

Pravilnik o načinu policijskog postupanja / *Regulation of the Police Procedure*

Člankom 48. Pravilnika o načinu policijskog postupanja propisana je uporaba vatrene oružja u progonu plovila. Sukladno tim odredbama policijski službenik ovlašten je u progonu plovila uporabiti vatreno oružje radi zaustavljanja plovila koje nije postupilo po nesumnjivo primljenoj zapovijedi za zaustavljanje.

Znak za zaustavljanje plovila daje se vidljivim svjetlosnim i zvučnim signalima ili znacima međunarodnoga signalnog kodeksa, na takvoj udaljenosti da se s plovila kojemu je upućen može vidjeti ili čuti. Zaustavljanje plovila može se zapovijediti i s pomoću sredstava veze.

Prije izdavanja zapovijedi o zaustavljanju plovila, policijski službenik dužan je utvrditi zemljopisnu poziciju plovila

¹⁰ Sukladno članku 217. Pomorskog zakonika pripadak broda ili jahte sve su stvari koje po svojoj namjeni trajno služe njihovoj uporabi i kad su privremeno od njih odvojene, ali i one stvari upisane u brodski inventar ili inventar jahte.

određivanjem koordinata. Pozicija manjih plovila namijenjenih športu i rasonodi može se odrediti opisno.

Iz navedenoga je razvidno da je Pravilnikom uvedena novina u odnosu prema dosadašnjim propisima pri davanju znaka plovilu za zaustavljanje, koja dopušta da se taj znak može dati i znacima međunarodnoga signalnog kodeksa, a novina je i da se zaustavljanje plovila može zapovjediti i uporabom sredstava veze.

Pravo progona u gospodarskom i epikontinentalnom pojasu / *The Right of Persecution in Economic Zone and Continental Shelf*

Gospodarski i epikontinentalni pojasovi obalne države ne smatraju se dijelom njezina teritorija, pa tako ni dijelom njezina carinskog područja. Dakle, u tim pojasovima obalna država nema suverenitet (on završava gdje završava i teritorijalno more), već uživa suverena prava radi istraživanja i iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja živim i neživim prirodnim bogatstvima voda nad morskim dnom i onih morskoga dna i podzemlja, te drugih djelatnosti gospodarskog iskorištavanja, kao što je proizvodnja energije iskorištavanjem vode, struja i vjetrova. U gospodarskom pojasu obalna država također ima jurisdikciju za podizanje i uporabu umjetnih otoka, uređaja i naprava, pravo za znanstveno istraživanje mora, zaštitu i očuvanje morskog okoliša te druga prava po Konvenciji. Gospodarski pojas ne dira u klasične slobode otvorenoga mora: slobodu plovidbe, preleta i polaganja podmorskih kabela i cjevovoda, iako neke od tih sloboda mogu biti modificirane zbog suverenih prava obalne države. U epikontinentalnom pojasu obalna država ostvaruje suverena prava radi njegova istraživanja i radi iskorištavanja prirodnih bogatstava¹¹ toga pojasu.

Iako može postojati epikontinentalni pojas u području u kojemu nema gospodarskoga pojasu, ne može biti gospodarski pojas u području gdje nema odgovarajućega epikontinentalnog pojasu.

Sukladno međunarodnom pravu mora, odredbama članka 46. Pomorskog zakonika propisano je da se u gospodarskome pojasu ili nad epikontinentalnim pojasom progon stranoga plovnog objekta može započeti samo ako su povrijeđeni propisi koji se primjenjuju u tim pojasovima.

Naime, spomenutim člankom 111. stavkom 2. Konvencije propisano da se pravo progona primjenjuje *mutatis mutandis* u isključivom gospodarskom pojasu ili na epikontinentalnom pojasu, uključujući sigurnosne zone oko uređaja na epikontinentalnom pojasu, zbog kršenja zakona i drugih propisa obalne države koji se primjenjuju u skladu s Konvencijom u isključivomu gospodarskom

¹¹ Pod „prirodnim bogatstvima“ razumijevaju se rudno i drugo neživo bogatstvo morskog dna i njegova podzemlja te morska bića koja su u stadiju u kojemu se love, nepokretna na morskome dnu ili ispod njega, ili se mogu kretati samo u stalnome fizičkom dodiru s morskim dnom ili samo u morskome podzemlju.

pojasu ili epikontinentalnom pojasu, skupa sa spomenutim sigurnosnim zonama.

Kako su, usporedno s proglašenjem gospodarskoga pojasu nekih obalnih zemalja, uspostavljene i njegove izvedenice: tzv. ribolovne zone¹², zone preferencijalnih ribolovnih prava¹³, ekološke i arheološke zone i njihove kombinacije (npr. španjolski ribolovni pojas, francuski ekološki pojas, talijanski arheološki pojas, hrvatski ribolovno-ekološki pojas... itd.), koje se u spomenutim odredbama o progону u Konvenciji uopće ne spominju, logično je da se i na njih primjenjuju navedene odredbe *mutatis mutandis*, ali samo zbog kršenja zakona i/ili drugih propisa obalne države koji se primjenjuju u skladu s Konvencijom u tim pojasovima.

Suverenitet Republike Hrvatske na moru prostire se na unutarne morske vode i teritorijalno more, na zračni prostor iznad njih te na dno i podzemlje tih morskih prostora. S tim u svezi, progon stranoga krijumčarskog broda može započeti samo ako je zatečen u krijumčarenju u hrvatskom carinskom području, unutarjim morskim vodama ili teritorijalnom moru, i nastaviti se u ZERP-u i talijanskomu ekološkom pojasu sve do granice talijanskoga teritorijalnog mora. Jednako tako takav brod mogu progoniti ovlašteni talijanski brodovi sve do granice našega teritorijalnog mora.

U ZERP-u Republike Hrvatske, koji se zbog malene površine Jadranskog mora površinom preklapa s njezinim epikontinentalnim pojasom, progon stranog broda, dakle, može započeti samo ako su prekršena njezina suverena prava i jurisdikcija radi istraživanja, iskorištavanja, zaštite, očuvanja i unapređivanja prirodnih morskih bogatstava, uključujući bogatstva na morskome dnu i u morskome podzemlju, te radi obavljanja drugih gospodarskih djelatnosti, poglavito ribolova. Sukladno navedenom progon stranoga krijumčarskog broda ne može započeti ako je on zatečen u krijumčarenju u ZERP-u.

Prestanak prava progona / *The Cessation of the Right to Prosecute*

Pravo progona može prestati po završetku progona, dakle u trenutku kad je progonojeni brod zaustavljen, ili po prekidu progona, s obzirom na odredbe Konvencije da progon mora biti neprekinut i da se jednom prekinut ne smije ponovno nastaviti jer se smatra da je zauvijek prestao.

Uplovljavanjem progonojenog broda u vlastito teritorijalno more ili teritorijalno more bilo koje druge države smatra se da je progon prestao i da se ne može nastaviti.

U tabličnom prikazu dan je pregled aktivnosti u progону stranoga plovnog objekta s motrišta međunarodnog prava.

¹² Institut „ribolovna zona“ označava područja u kojima je zabranjen ribolov stranim ribarima.

¹³ Institut „zona preferencijalnih ribolovnih prava“ označava područje u kojemu obalna država ima prvenstvo u ribolovu, npr. pri određivanju kvotâ ulova.

Tabelarni prikaz
Table scheme

PROGON STRANOGA PLOVNOG OBJEKTA	
Pojam	
Ovlaštena plovila i zrakoplovi obalne države (ratni, policijski, carinski i plovila lučkih kapetanija) mogu progoniti strani plovni objekt i izvan granica svoje nacionalne jurisdikcije kad je taj plovni objekt (i/ili osobe na njemu) prekršio propise obalne države	
Početak	
Progon može početi samo ako se taj sumnjivi plovni objekt, ili njegov pripadak, nalazi u unutarnjim morskim vodama, u teritorijalnom moru, u gospodarskom pojasu ili nad epikontinentalnim pojasom obalne države i ako se ne zaustavi nakon vidljivog ili zvučnog poziva za zaustavljanje upućenoga s udaljenosti koja omogućuje da poziv vidi ili čuje.	
Započinjanje progona u vanjskom pojasu obalne države	- Progon stranoga plovno objekta može se poduzeti samo zbog povrede carinskih, fiskalnih, useljeničkih i iseljeničkih te zdravstvenih propisa obalne države. - Kršenje tih propisa mora biti počinjeno na kopnenom području, u unutarnjim morskim vodama, arhipelaškim vodama ili teritorijalnom moru obalne države.
Započinjanje progona u gospodarskom pojasu, ribolovnoj i/ili ekološkoj zoni ili nad epikontinentalnim pojasom obalne države	- Progon stranoga plovno objekta može se poduzeti samo ako su povrijeđeni propisi koji se promjenjuju u tim pojasovima (npr. u gospodarskom pojasu ne može se započeti s progonom stranoga plovno objekta zbog kaznenog i/ili prekršajnog djela koje je taj plovni objekt počinio u teritorijalnom moru obalne države).
Nastavak i završetak progona	
- Progon stranoga plovno objekta može se nastaviti na otvorenomu moru, u gospodarskom pojasu, ribolovnoj i/ili ekološkoj zoni ili u vanjskom pojasu strane države dok se on ne prekine (npr. zbog toga što je progonojeni plovni objekt umakao progonitelju ili je uplovio u teritorijalno more svoje ili neke druge države). - Nakon pregleda progonojenog broda i eventualne pretrage (premetačine), zapovjednik plovila progonoitelja odlučit će ili o uhićenju ili o puštanju progonojenoga stranoga plovno objekta.	
Naknada štete	
Ako je strani plovni objekt zaustavljen ili uhićen na otvorenomu moru ili u tuđemu gospodarskom pojasu, ribolovnoj i/ili ekološkoj zoni ili vanjskom pojasu u okolnostima koje ne opravdavaju progon, stranom plovnom objektu se nadoknađuje svaki gubitak ili šteta koju je zbog toga pretrpio.	

ZAKLJUČAK / Conclusion

Nastanku međunarodnog pravnog instituta gospodarskog pojasa prethodili su zahtjevi obalnih država za protezanjem suvereniteta i jurisdikcije nad širokim područjima mora i podmorja uz obalu izvan državnih granica na moru. Polazeći od tih nastojanja i nesumnjivo prevladavajućeg stava međunarodne prakse i doktrine glede gospodarskog pojasa, treba reći da je on, još prije donošenja Konvencije, postao institut pozitivnoga međunarodnog običajnog prava i da je Konvencijom zapravo kodificiran vrijedeći međunarodni institut.

Pravni status gospodarskog pojasa razlikuje se od pravnog statusa teritorijalnoga, ali i otvorenoga mora. Gospodarski pojas po svojem pravnom statusu je *sui generis* i podvrgnut je posebnom pravnom režimu. On nije dio državnog područja obalne države, pa s obzirom na to ne može se podvrgnuti njezinu suverenitetu. Međutim, iako obalna država u njemu ima znatno ograničeniju vlast u usporedbi s teritorijalnim morem, ona u tom pojasu ima veoma važna suverena resursna i druga prava.

Iako može postojati epikontinentalni pojas u području u kojemu nema gospodarskog pojasa, ne može postojati gospodarski pojas u području gdje nema odgovarajućega epikontinentalnog pojasa.

Usporedno s proglašenjem gospodarskoga pojasa obalnih zemalja uspostavljene su i njegove izvedenice: tzv. ribolovne zone, zone preferencijalnih ribolovnih prava, ekološke i arheološke zone te njihove kombinacije. Gospodarski pojas, ekološki pojas i arheološka zona mogu se proglasiti samo unilateralno, zakonom ili jednostranom deklaracijom u parlamentu.

Republika Hrvatska nije proglasila svoj isključivi gospodarski pojas u Jadranskomu moru, već je Hrvatski sabor proglasio samo sadržaje isključivoga gospodarskog pojasa, koji se odnose na suverena prava istraživanja i iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja živim prirodnim bogatstvima voda izvan vanjske granice teritorijalnog mora, te jurisdikciju glede znanstvenog istraživanja mora i zaštite i očuvanja morskog okoliša, čime je uspostavljen ZERP.

Italija je u svibnju 2004. proglasila svoj arheološki pojas širok 12 Nm izvan teritorijalnoga mora, a talijanski parlament je 31. siječnja 2006. prihvatio Zakon o zaštitno-ekološkoj zoni u Jadranskomu moru.

Nakon što je Hrvatska na Jadranu proglasila ZERP, i susjedna je Slovenija donijela Zakon o proglašenju zaštićene ekološke zone i epikontinentalnog pojasa.

Posljedica talijanskog proglašenja zaštićenoga ekološkog pojasa ogleđa se poglavito u činjenici potpunog nestanka otvorenog mora kao instituta međunarodnoga prava u Jadranu.

Hrvatski sabor izglasovao je Zakon o Obalnoj straži poglavito iz razloga što je Odlukom o izmjenama i dopunama Odluke o proširenju jurisdikcije Republike na Jadranskom moru od 15. prosinca 2006. odlučeno da će za države članice Europske unije primjena pravnog režima ZERP-a započeti najkasnije s 1. siječnja 2008., otkad će se i za ribarske i druge brodove Europske zajednice primjenjivati ribolovni i ekološki propisi Republike Hrvatske. Tim zakonom omogućeno je ustrojavanje Obalne straže u okviru HRM-a, čime je Hrvatska dobila odgovarajući subjekt koji će moći učinkovito nadzirati i štiti hrvatske nacionalne interese u ZERP-u i pružati potporu svim drugim tijelima za nadzor i zaštitu hrvatskih prava i interesa u teritorijalnom moru i unutarnjim morskim vodama. Osim toga, donošenjem Zakona o Obalnoj straži stvoren je zakonodavni okvir koji će preko Obalne straže omogućiti učinkovit nadzor i kontrolu hrvatskog suvereniteta, suverenih prava i jurisdikcije u različitim režimima mora. Obalna straža ustrojena u okviru Hrvatske ratne mornarice bit će u mogućnosti kvalitetno zaštititi hrvatski dio Jadrana i omogućiti ostvarenje nacionalnih interesa na moru angažiranjem i koordinacijom svih raspoloživih ljudskih i materijalno-tehničkih sredstava (prvenstveno plovni objekata i prikladnih zrakoplova), satelitskim i radarskim nadzorom te suradnjom s jadranskim i ostalim zainteresiranim sredozemnim državama i međunarodnim organizacijama.

Osnivanje Koordinacije Vlade Republike Hrvatske za obavljanje poslova i zaštite unutarnjih morskih voda, teritorijalnog mora i zaštićenoga ekološko-ribolovnog pojasa u kolovozu 2004., bilo je potrebno za premošćivanje zatečene situacije, a stečena iskustva zasigurno će dobro doći u budućem radu Obalne straže.

Za usmjeravanje i nadzor djelovanja svih tijela za nadzor i zaštitu Jadranskog mora Zakonom o Obalnoj straži osnovana je Središnja koordinacija, sastavljena od predstavnika glavnih sudionika u zaštiti interesa Republike Hrvatske na moru u rangu državnih dužnosnika ili rukovodećih državnih službenika.

Carinskim zakonom i propisima donesenima na njegovu temelju ovlaštenost carinskih službenika ograničena je samo na područje teritorij Republike Hrvatske ograničen carinskom crtom, istovjetnom graničnoj crti Republike Hrvatske. Proglašenjem ZERP-a to područje Jadranskog mora nije postalo dio hrvatskoga državnog područja, pa samim tim ni hrvatskog carinskog područja, i hrvatska carinska tijela, prema postojećim zakonima i drugim propisima, nisu ovlaštena za bilo kakvu kontrolu plovila ili drugih plovni objekata za obavljanje bilo kakvih aktivnosti u ZERP-u, osim za postrojenja i uređaje nad epikontinentalnim pojasom Republike Hrvatske

(koji se preklapa s područjem ZERP-a) sukladno posebnim propisima iz područja pomorstva.

Pravo progona primjenjuje se kad su povrijeđeni zakoni i drugi propisi doneseni radi zaštite prava i interesa obalne države u dijelovima mora u kojima se primjenjuje njezina jurisdikcija, to jest u dijelovima mora u kojima ona ima svoja suverena i druga prava.

Za primjenu instituta prava progona potrebno je ispunjenje nekoliko uvjeta:

- da je strani brod prekršio određene zakone i/ili druge propise obalne države,
- da se strani brod nalazi u dijelovima mora u kojima su tim propisima zaštićena prava i interesi obalne države,
- postojanje osnovane sumnje da strani brod koji je prekršio određene zakone i/ili druge propise obalne države, ima namjeru izbjeći odgovornost za počinjeno djelo bijegom na otvoreno more.

Progon ne može početi prije naloga za zaustavljanje svjetlosnim i/ili zvučnim signalima, i to s takve udaljenosti da ga strani brod može vidjeti i/ili čuti.

Dakle, ovlaštena plovila i zrakoplovi obalne države (ratni, policijski, carinski i plovila lučkih kapetanija) mogu progoniti strani plovni objekt i izvan granica svoje nacionalne jurisdikcije kad je taj plovni objekt (i/ili osobe na njemu) prekršio propise obalne države. Međutim, progon može početi samo ako se taj sumnjivi plovni objekt, ili njegov pripadak, nalazi u unutarnjim morskim vodama, u teritorijalnom moru, u gospodarskom pojasu (u našem slučaju u ZERP-u) ili nad epikontinentalnim pojasom obalne države i ako se ne zaustavi nakon vidljivog ili zvučnog poziva za zaustavljanje upućenoga s udaljenosti koja omogućuje da poziv vidi ili čuje. Progon stranog plovni objekta može se poduzeti samo ako su povrijeđeni propisi koji se primjenjuju u unutarnjim morskim vodama, u teritorijalnom moru, u gospodarskom pojasu (u našem slučaju u ZERP-u) ili nad epikontinentalnim pojasom obalne države. Tako se, primjerice, u ZERP-u Republike Hrvatske ne može započeti progon stranoga plovni objekta zbog kaznenog i/ili prekršajnog djela koje je taj plovni objekt počinio u teritorijalnom moru ili unutarnjim morskim vodama Republike Hrvatske.

To znači da carinska tijela mogu u ZERP-u nastaviti progon plovni objekta započeti u unutarnjim morskim vodama ili u teritorijalnom moru Republike Hrvatske, ali progon načelno ne mogu započeti u ZERP-u. Međutim, progon sumnjivog plovni objekta koji se nije zaustavio nakon poziva za zaustavljanje s udaljenosti koja omogućuje da poziv vidi ili čuje, carinska tijela mogu započeti i u ZERP-u, koji se preklapa s područjem epikontinentalnog pojasa Republike Hrvatske, samo kad je taj plovni objekt pristao uz postrojenja i uređaje u ZERP-u ili je ukrcavao ili iskrcavao na njih robu ili osobe, jer se Carinskim zakonom propisano da se on primjenjuje

i izvan teritorija Republike Hrvatske, ali samo na postrojenja i uređaje nad epikontinentalnim pojasom Republike Hrvatske sukladno posebnim propisima iz područja pomorstva.

Na postavljeno pitanje može li se progon stranog broda započeti u hrvatskomu teritorijalnom moru nastaviti u talijanskomu zaštićenom ekološkom pojasu, koji počinje od crte sredine na Jadranskom moru, to jest od granice hrvatskog ZERP-a, odgovor jest i mora biti pozitivan. Naime, prema međunarodnom pravu progon stranoga plovnog objekta može se nastaviti na otvorenomu moru, u gospodarskom pojasu, ribolovnoj i/ili ekološkoj zoni ili u vanjskom pojasu strane države dok se on ne prekine (npr. zbog toga što je progoneći plovni objekt umakao progonećem ili je uplovio u teritorijalno more svoje ili neke druge države).

Potrebno je istaknuti da Obalna straža ne preuzima niti ograničava ovlasti drugih mjerodavnih državnih tijela na moru (policije, lučke kapetanije, carinske službe, stožera i tijela za intervencije pri iznenadnom onečišćenju mora, službe traganja i spašavanja), nego dopunjava njihove djelatnosti i pruža im potporu za izvršenje zadaća koje su im dane vrijedećim propisima.

Međutim, kako prema sadašnjim zakonskim odredbama carinska tijela nisu ovlaštena za bilo kakvu kontrolu plovila ili drugih plovnih objekata, niti za obavljanje bilo kakvih aktivnosti i u ZERP-u, osim kad su u pitanju postrojenja i uređaji nad epikontinentalnim pojasom Republike Hrvatske (koji se preklapa s područjem ZERP-a), prema mišljenju ovoga autora potrebno je, u sklopu novonastalih okolnosti, žurno donijeti izmjene i dopune Carinskog zakona tako da se ovlasti carinske službe prošire i na ZERP.

LITERATURA / References

Čurković, B. - Međunarodnopravne posljedice proglašenja gospodarskog pojasa u okruženim ili poluokruženim morima sa osvrtom na Jadran - Pravni fakultet Zagreb - seminarski rad, Zagreb, 1992.

Dominis, Ž. – Carinsko-pravne posljedice proglašenja ekološko-ribolovne zone u Jadranu, „Carinski vjesnik“, br. 9/2003.

Dominis, Ž. – Zaštićena ekološko-ribolovna zona sa međunarodnopravnog i carinskog motrišta, „Informator“, br. 5079/2003.

Dominis, Ž. – Međunarodnopravne posljedice najave proglašenja talijanskog ekološkog pojasa na Jadranu – I. dio, „Informator“, br. 5150/2005.

Dominis, Ž. – Međunarodnopravne posljedice najave proglašenja talijanskog ekološkog pojasa na Jadranu – II. dio, „Informator“, br. 5151/2005.

Dominis, Ž. – Pravo obalne države na epikontinentalni i gospodarski pojas, „Novi Informator“, br. 5385/2005.

Dominis, Ž. – Novine u pomorskom pravu I. – IV. dio, „Novi Informator“, br. 5355, 5360/536, 5366/5367, 5368/5370 – 2005.,

Dominis, Ž. – Nestanak instituta otvorenog mora na Jadranu, „Naše more“, br. 3(5-6)/2006.

Milošević, B. – Gospodarski pojas i njegovo proglašenje, „Naše more“, br. 39(2-3-4)/1992.

Milošević, B. – Kako su raspad Jugoslavije i stvaranje novih međunarodnopravnih subjekata utjecali na pravne odnose na Jadranu, „Naše more“ br. 40(5-6)/1993.

Milošević, B. – Novi međunarodnopravni subjekti na Jadranu i problem razgraničenja epikontinentalnog pojasa, „Naše more“, br. 40(3-4)/1993.

Milošević, B. - Pravo progona u međunarodnim konvencijama i hrvatskom zakonodavstvu – „Naše more“, br. 50(3-4)/2003.

Ibler, V. - Međunarodno pravo mora i Hrvatska, Zagreb, 2001.

Rudolf, D. – Enciklopedijski rječnik međunarodnog prava mora, Književni krug, Split, 1989.

Rudolf, D. - Međunarodno pravo mora, JAZU, Zagreb, 1985.

Rudolf, D. - Morski gospodarski pojas u međunarodnom pravu, Književni krug, Split, 1988.

Vojković, G.- Gospodarski pojas s posebnim osvrtom na gospodarski pojas Republike Hrvatske, Sveučilište u Splitu, Pravni fakultet - seminarski rad, Split, 1998.

- Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora (NN - Međunarodni ugovori, br. 9/2000.),

- Zaštita i gospodarenje živim resursima mora (Uredba Vijeća EC 2371/2002.),

- Pomorski zakonik (NN, br. 181/04 i 76/07.),

- Zakon o nadzoru državne granice (NN, 173/03.),

- Carinski zakon (NN, br. 78/99., 94/99., 117/99.-ispravak, 73/00., 92/01., 47/03., 140/05. i 138/06.),

- Zakon o policiji (NN, br. 129/00.),

- Pravilnik o načinu policijskog postupanja (NN, br. 81/03),

- Odluka o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru (NN, br. 157/03., 77/04. i 138/06.),

- Zakon o razglasiti zaštitne ekološke cone in epikontinentalnem pasu Republike Slovenije (Uradni list RS, br. 93/05),

- Nacionalna strategija za zaštitu okoliša (NN, br. 46/02.),

- Sporazumom između SFRJ i Talijanske Republike o razgraničenju epikontinentalnog pojasa iz 1968. godine.

Rukopis primljen: 16. 11. 2007.